

**Здійснення і захист
цивільних прав,
виконання цивільних
обов'язків**

лекція

план

1. Здійснення суб'єктивних цивільних прав.
2. Виконання суб'єктивних цивільних обов'язків.
3. Захист суб'єктивних цивільних прав та інтересів.

Суб'єктивне цивільне право

Суб'єктивне цивільне право – міра можливої поведінки уповноваженої особи. Їй відповідає міра належної поведінки зобов'язаної особи.

Зміст суб'єктивного цивільного права:

- 1) *право на власні дії* – можливість поводитися певним чином;
- 2) *право вимоги (на чужі дії)* – можливість вимагати певної поведінки від зобов'язаних суб'єктів цивільного права;
- 3) *право на захист* – можливість звернутися до суду та інших органів, що мають юрисдикцію у цивільних справах, за захистом порушеного права.

Цивільний інтерес – певні цивільні блага, які не визначені законом або домовленістю сторін як цивільні права, але є предметом цивільних відносин.

Особа, яка є носієм суб'єктивного цивільного права або інтересу – **управомочена особа (кредитор)**.

Здійснення суб'єктивного цивільного права

Здійснення суб'єктивного цивільного права – процес реалізації уповноваженою особою всіх повноважень, що належать до змісту конкретного суб'єктивного права, спрямований на досягнення правового результату.

Принципи здійснення:

- 1) автономії волі (ч.ч.1-4 ст.12 ЦК України);
- 2) законності;
- 3) розумності та добросовісності (ч.5 ст.12 ЦК України);
- 4) солідарності інтересів та ділової співпраці.
- 5) з дотриманням **меж суб'єктивного цивільного права** (ст.13 ЦК України):
  - в межах, передбачених законом або договором;
  - утримуючись від дій, які могли б порушити права інших осіб;
  - утримуючись від дій, які могли б заподіяти шкоду довкіллю та культурній спадщині;
  - дотримуючи заборони вчинення дій, з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах;
  - дотримуючись моральних засад суспільства;
  - дотримуючи заборони використання прав із метою неправомірного обмеження конкуренції, зловживання монопольним становищем на ринку, а також недобросовісна конкуренція.

Суб'єктивний цивільний обов'язок

Суб'єктивний цивільний обов'язок – міра належної поведінки зобов'язаної особи на користь уповноваженої особи.

Зміст суб'єктивного цивільного обов'язку:

- 1) *вчиняти певні дії*, передбачені законом, договором;
- 2) *утриматися від дій*, якими можуть бути порушені права та інтереси інших осіб.

Особа, на яку покладено виконання цивільного обов'язку – зобов'язана особа (**боржник**).

Виконання суб'єктивного цивільного обов'язку

Виконання цивільного обов'язку – дотримання зобов'язаною особою поведінки на користь уповноваженої особи.

Форми виконання цивільних обов'язків залежать від їх виду:

- обов'язки активного типу виконуються в формі *здійснення певних дій* зобов'язаним суб'єктом;
- обов'язки пасивного типу здійснюється шляхом *утримання від заборонених дій*.

Принципи виконання:

- 1) законності;
- 2) належного виконання обов'язку;
- 3) повноти виконання обов'язку;
- 4) реального виконання обов'язку.

Цивільні обов'язки виконуються у межах, встановлених договором або актом цивільного законодавства (ч.1 ст.14 ЦК України).

Особа не може бути примушена до дій, вчинення яких не є обов'язковим для неї (ч.2 ст.14 ЦК України).

Виконання цивільних обов'язків забезпечується засобами заохочення та відповідальністю, які встановлені договором або актом цивільного законодавства (ч.3 ст.14 ЦК України).

Особа може бути звільнена від цивільного обов'язку або його виконання у випадках, встановлених договором або актами цивільного законодавства (ч.4 ст.14 ЦК України).

Виконання окремих видів зобов'язань

Дольовій чисельності зобов'язаних суб'єктів (боржників) кожен з них повинен виконати обов'язок в однаковій з іншими долі, якщо з законом чи договором не передбачено інше.

При **солідарній чисельності** боржників управоможений суб'єкт має право вимагати виконання обов'язку як від усіх боржників разом, так і від кожного з них окремо, причому як повністю, так і в частині обов'язку.

Боржник, який повністю виконав обов'язок за інших, має право зворотної вимоги до інших солідарно зобов'язаних суб'єктів – **право регресу**.

При **субсидіарній чисельності** існують основний та додатковий боржники і управоможений суб'єкт має право вимагати виконання обов'язку від додаткового боржника лише у разі, якщо основний не може повністю або частково виконати свій обов'язок.

Захист цивільних прав та інтересів

Стаття 15. Право на захист цивільних прав та інтересів.

1. Кожна особа має право **на захист свого цивільного права** у разі його порушення, невизнання або оспорювання.

2. Кожна особа має право **на захист свого інтересу**, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства.

Цивільно-правовий захист – передбачена законом вид і міра можливого або обов'язкового впливу на цивільні відносини, які зазнали протиправного впливу, з метою поновлення порушеного, невизнаного чи оспорюваного права.

Форми посягань на суб'єктивне цивільне право (ч.1 ст.15 ЦК України):

- порушення;
- невизнання;
- оспорювання.

Способи захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів

Способи захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів – закріплені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється відновлення порушених цивільних прав, інтересів, а також вплив на правопорушника.

Види:

Юрисдикційний захист:

- судовий захист (ст.16 ЦК);
- захист цивільного права та інтересу Президентом України, органами державної влади, органами влади АРК або місцевого самоврядування (ст.17 ЦК);
- органами нотаріату (ст.18 ЦК);
- органами прокуратури;
- захист Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини;
- третейським судом;
- Європейським судом з прав людини.

Неюрисдикційні способи захисту – відповідні дії суб'єкта, права та інтереси якого порушено.

Захист цивільних прав та інтересів судом (ст.16 ЦК України)

1. **Кожна особа** має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу.

2. **Способами захисту** цивільних прав та інтересів можуть бути:

- 1) визнання права;
- 2) визнання правочину недійсним;
- 3) припинення дії, яка порушує право;
- 4) відновлення становища, яке існувало до порушення;
- 5) примусове виконання обов'язку в натурі;
- 6) зміна правовідношення;
- 7) припинення правовідношення;
- 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Суд може захистити цивільне право або інтерес **іншим способом**, що встановлений договором або законом чи судом у визначених законом випадках.

3. Суд може відмовити у захисті цивільного права та інтересу особи в разі порушення нею положень ч.ч.2-5 ст.13 ЦК.